

1.1 K EVOLUČNÉMU PROCESU ČLOVEKA

Argumentačne priblížiť a zdôvodniť evolučný proces človeka nie je úloha ľahká, najmä ak nálezy z raného a stredného paleolitu sú fragmentové, kusé (*je to potvrdzované i tým, že praobyvateľov v uvedených obdobiach pravdepodobne ešte nepochovávali*). Jeho počiatky sa viažu na koniec treťohôr (*éra pleistocénna – dilúvium, pred 1,8 miliónom až 10 000 rokmi*), kedy začal prebiehať vývoj vyšších hominidových foriem (*Dryopithecus, Pliopithecus*).¹ Potvrdzujú to i výsledky bádania anglického antropológa Louisa Leakeyho.² Podľa menovaného vedca prví ľudia nežili pred 800 000 rokmi, ale už pred 1 800 000 rokmi (*v ranej ére pleistocénnej*). Leakey v rokli Olduvai v severnej Tanzánii vykopal zvyšky fosílií bytosti, ktorú nazval *Homo habilis*, „*handy man*“ (*ručný človek, mal dlhé ruky*).³

Táto bytosť žila už pred známym *Homo sinanthropus* žijúcom v Afrike asi pred 1 750 000 rokmi, ktorý pravdepodobne vyhynul do roku 800 000 pred n.l. *Homo habilis* bol pohyblivejší, používal nástroje, čo dokazuje objavený sled raných vrstiev pri Olduvai, ktoré

¹ Hominídy patria do radu primátov, kam radíme aj poloopice, opice a ľudoopy. Sú to dvojnohé tvory, z čoho vyplýva schopnosť vzpriamenej schôdze. Poznáme dva rody hominidov: *Australopithec* (po latinsky *Australopithecus*) a *Homo*. Z rodokmeňa hominidov *Australopithecus* sa pred 2,5 miliónmi rokov vydělil rod *Homo*, ktorý žil 1,5 milión rokov s *australopithecmi*. Evidentnejší rozdiel bol v tom, že človek mal väčší mozog, jemnejšiu čelusť, inak umiestnené hlasové ústrojenstvo, čo umožňovalo vytvoriť reč.

² Bližšie pozri: Mary Leakey: *Olduvai Gorge: My Search for Early Man*.1979 (*Olduvaiská roklina: Můj výskum pračloveka*). Mary Leakey (1913-1996) spolupracovala s manželom Louisom Leakey (1903-1972) v Olduvaiskej roklíne, kde odhaľovali nástroje a skameneliny hominidov.

³ *Fosilne nálezy chýbajú spred 10 - 5 miliónmi rokov.*

umožnili sledovať vývin nástrojov vyhotovených z okruhliakov (z kameňov, *balvanov*). Vyššie spomenutú bytosť dnes ponímame ako vlastného prapredka dnešného človeka. Fosílie hominidov (prapredkov človeka, nie z terajších druhov opíc) sa našli i v Soane v Indii, v Čou – kchou – tien pri Pekingu a na Jave.

Obrázok 1: Olduvai Gorge – Tanzánia

V odbornej literatúre nie je z obdobia štvrtohôr jednotné delenie vývojového procesu človeka. Odôvodňuje sa to najmä objavovaním a skúmaním nových poznatkov aj v súčasnosti. Najčastejšie sa vyskytuje delenie na štyri skupiny: australopitekoidnú (je zaradovaná do obdobia interglaciál - začiatky *pleistocénu*, Afrika), pitekantropoidnú (*sinanthropus*, *pithecanthropus*, - začiatky štádia *pleistocénu* Ázia, Afrika – začiatky štádia *stredného pleistocénu*),

neandertaloidnú (*raný moustérien* – vyššie obdobie *pleistocénu*, vykazujú rôzne stupne príbuznosti k *Homo sapiens*) a *Homo sapiens* (*Crô – Magnom, Combe C., Chancelade*).⁴

Neandertálsky človek bol okrem iného hlavným nositeľom „*moustérienskej*“ kultúry, ktorá sa vyvinula z „*levalloiskej*“ techniky, používanej pri tvorbe vlastných nástrojov. Do Európy sa dostala zo severnej Afriky cez južné Rusko. Neandertálsky človek bol významným tým, že poznal špecifickú formu pochovávaní – v skrčenej polohe. Poloha tela mala predstavovať embryo, čo naznačovalo predstavu znovuzrodenia po smrti. Obdobný spôsob pochovávaní je možné sledovať i u niektorých dnešných primitívnych kmeňov.

Po neandertálcoch nezostalo vo voľnej prírode veľa stôp, nakoľko hominídiavia používali na nosnú konštrukciu obydliá drevené koly, ktoré sa časom rozpadli. Dokonca, ak sa neandertálec rozhodol presídliť, svoj príbytok si rozložil a vzal so sebou. Z tohto dôvodu sú stopy po ich obydliach veľmi vzácne. Za výnimočný nález je možno považovať objav, ktorý sa podaril odhaliť tímu archeológov v roku 2005 počas prieskumných prác v Porýní. Zvyšky neandertálskeho obydliá sa našli v povrchovej bani na ťažbu hnedého uhlia v obci Inden. Bádatelia odkryli oválnu priehľbinu, ktorá bola podľa najnovších poznatkov pôdorysom neandertálskeho obydliá. V okolí sídla, ktoré vzniklo približne pred 120 000 rokmi, ležalo 60 nástrojov z pazúrika, medzi ktorými boli aj primitívne čepele (*slúžiace na rezanie kože, mäsa*), oštepky, sekery.

⁴Druhy *Homo*: *rudolfensis* (pred 1,8 mil.), *habilis* (pred 2-1 mil.), *heidelbergensis* (pred 700 000), *erectus* (pred 1,8 mil.), *sapiens* (pred 200 000- 140 000), *nenderthalensis* (pred 250 000 – 30 000) rokmi atď.

S vývojovým procesom človeka (*t.j. prapredkov z rodokmeňa hominidov*) úzko súvisela i jeho aklimatizácia a adaptácia na meniace sa podmienky flóry a fauny (*silné ochladenie, časť pralesov v prírode postupne zanikla*), spôsob zaobstarávania a udržiavania potravy (*prechod od zbierania kôry, korenkov, tráv, na lov zveri*), polohové zmeny tela (*pohyb sa začal narovnávať, prispôboval sa novým podmienkam na Zemi*).

Pohyb nebol jedinou zmenou vo vývojovom procese praobyvateľa Zeme. Viaceré zmeny sa dlhé obdobia nedali vizuálne postrehnúť najmä z hľadiska anatomického. Napríklad *larynx*, ktorý prvotne slúžil ako prívod vzduchu, sa narovnávaním chôdze zdokonaľoval ako orgán fonácie⁵, čoho dôkazom sú mnohé odborné práce⁶. Vývin fyziologických funkcií pračloveka zrejme neprebíhal izolovane, či bezcieľne, ale v súčinnosti so životnou praxou, psychologickou sférou, adaptačným procesom, čo navzájom podnecovalo rozvoj vyššej nervovej a mozgovej činnosti (v základných myšlienkových vzťahoch sa postupne pračlovek začal od podvedomého prijímania podnetov orientovať medzi totožnosťou a rozdielnosťou, vo vykonávaných činnostiach uplatňoval dôvtip - napríklad pri lovení zvierat využíval lovecké nástrahy, z osvedčených spomenieme najmä jamy, čo kládlo vyššie nároky i na organizáciu lovu).

⁵ *Larynx* nevytvára reč, je len prostriedkom tlmočenia myslenia.

⁶ Pozri napríklad prácu Bohumila Geista: *Původ hudby*. Supraphon Praha Bratislava, 1970, s.41-54.